

חולין מ

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף מ עמוד א

שנים אוחזין. פירש רש"י זה בראשו וזה בקתו, וכונתו שלא רק בשחטו בשני סכינים בשני מקומות דאז יש יותר מקום לפסול, אלא אף בשחטו בסכין אחת. ואף דאיסור זה הוא מדרבנן בלבד כדאיתא בגמ'.

2. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף מ עמוד א

פסולה אין זבחי מתים לא, וא"ת דילמא אף זבחי מתים קאמר דהא אשכחן פסול דהוי זבחי מתים וכדקתני במתני' ר"א פוסל וע"כ זבחי מתים היא לר"א כדמסיק סתם מחשבת נכרי לע"ז, וי"ל דפסול ע"כ לא משמע זבחי מתים והתם אידי דתנא ת"ק כשר תנא איהו נמי פסולה, ולאשמועינן דזבחי מתים נמי הויא הוא תנא שסתם מחשבת נכרי לע"ז.

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

לדניאל (דניאל יב-א) "ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך", וכתוב (שם יב-א) "ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם", והוא שנראה ליהושע ואמר לו (יהושע ה-יד) "אני שר צבא ה'" כו' [ועי"ש בפסיקתא זוטרתא "לשמרך בדרך" זה המלאך מיכאל הממונה על ישראל, והוא שבא בימי יהושע כו'], וכן ראיתי לאחד מבעלי הקבלה [ע"י האמונה והבטחון פ"כ עמוד תכג] שקרוב אל הדעת שהמלאך הזה מיכאל, והוא ממונה על הסליחה, כי הוא שר החסד כו' עי"ש. ולפי הנ"ל אין מחלוקת בין רש"י להר"ח והאב"ע. [וראיתי במאירי כאן (ד"ה שחט) שכתב בזה"ל, אפי' לשם מיכאל השר הגדול, או לאיזה שר של מעלה ממטטרו"ן עד שר של תולעת קטן כו'.]	לשום מיכאל השר הגדול. פרש"י לשום גדול שבכל הבריות. [ע"י בפרקי דר"א (פכ"ז) דמיכאל הוא שרו של עולם. ובוה מובן הא דאמרי' כאן דנקרא שר הגדול. ויש להעיר דבתוס' לקמן (ס. ד"ה פסוק) כתבו, דמלאך מטטרו"ן נקרא שרו של עולם. אבל ע"י במגן אבות להרשב"ץ (ח"ב טו.) שהביא דמטטרו"ן כותב זכותם של ישראל, וכבר פירשו שהוא מיכאל כו' ובמלאכי עליון (ערך מיכאל) ציין לכמה מקומות שמצינו דמטטרו"ן הוא מיכאל. ויש להוסיף עפ"י מה שהביא רש"י (משפטים כג-כ) בשם המדרש, דהא דכתיב (שם) "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך" היינו מטטרו"ן. וברבינו בחיי (שם) כתב, דלדעת רבינו חננאל והאבן עזרא הוא מיכאל השר הגדול, כענין שאמר גבריאל
--	---

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף מ עמוד א

הא דאמר להר הא דאמר לגדא. [1] יעוי' שי' רש"י ותוס' דבשוחט לשם הר הבהמה אסורה מדרבנן בלבד. [2] אולם דעת הרמב"ם פ"ב משחיטה הי"ד (כפי שביאר שיטתו בר"ן) דאסורה מה"ת, דכל תקרובת אסורה מדאורייתא, והכא מיירי בשוחט לשם רפואה או כשפים וכדו' ובוה מיתסר משום דנראה כמתכוין לע"ז, אלא לפי שאין דרכן של עכו"ם לעבוד להרים לא החמירו לאסור בהנאה, משא"כ בגדא דהר דאף דשחט לשם רפואה כיון דדרך הגויים לעבדו עשאוהו מדרבנן כתקרובת ע"ז ממש.

5. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף מ עמוד א

הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר, [1] פרש"י ז"ל דהיכא דאמר להר משרא שריא דהא הר אינו נעשה ע"ז וכדאמרינן בע"ז אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם וכל שהוא אינו נעשה ע"ז אף השוחט לשמו אינו שוחט לע"ז אלא מיהו אסורה באכילה דמחזי כאוכל תקרובת ע"ז, ואינו מחזור דהא אמרינן בע"ז (מ"ו א') נכרים העובדים את ההרים הן מותרין ועובדיהן בסיף, ובסנהדרין (ס"א א') אמרינן מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסיף אלמא הר נעשה ע"ז ואע"ג שהוא ע"ז אינו נאסר ואף נויין שלו נאסרין כנויי ע"ז דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ואוקימנא בפרק הצלמים בצפוי דהר, ומיהו בתוספות אמרו דצפוי דהר דוקא בשעובדין הר וצפוי, וא"ת א"כ מ"ט דמאן דשרי התם, י"ל דכיון דצפוי מחובר עמו והשתחוה לשניהם כאחד בטל הוא לגבי', דהר עיקר ועיקר כונתו להר היא, ומאן דאסר סבר דכיון שהצפוי תלוש נאסר משום עיקר ע"ז הא משום נויין לא, ואינו מחזור דהא משמע בתמורה דצפוי בעלי חיים אסורין אף להדיט ואע"ג דהן עצמן מותרין דאמרינן התם ומה אתנן ומתיר דצפוייהן מותרין הן אסורין נעבד שצפויין אסור אינו דין שהוא אסור, והתם ע"כ בשאין הצפוי נעבד דומיא דאתנן ואסור אף להדיט קאמר דהא מייתי לה התם מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם, [2] והרמב"ם ז"ל פי' שלא נתכוון לעבדו אלא לשם רפואה בעלמא ולפי פירושו אף לגדא במתכוין נמי לרפואה ואפי' כן הרי הן

זבחי מתים ומזרבתן דמיחלפא בתקרובת גמור, ולשם הר כיון דהר עצמו אינו נאסר אף במתכוין לעובדו וכאן לא נתכוין לעובדו לא מיחלף ליה בתקרובת גמור.

6. תוספות מסכת חולין דף מ עמוד א

הא דאמר להר - שאינו נעשה עבודת כוכבים כדפירש בקונטרס ואע"ג דלא חשיב אלוה לאסור התקרובת מכל מקום עובדו בסייף כדנתיב בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מו.) הנכרים העובדים את ההרים הם מותרים ועובדיהם בסייף ואמרינן נמי בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סא.) מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסייף ואין לתמוה דכיון דלא מיקרי אלוה אמאי עובדו בסייף דדוקא לענין איבוד קאמר קרא דלא מיקרי אלוה דכתיב (דברים יב) ברישיה דקרא אבד תאבדון וא"כ ה"פ אלהיהם שעל ההרים תאבדון ולא ההרים שהם אלהיהם ועובדים אותם תאבדון ומה שתקרובת הר מותר היינו משום דגמרינן מכלים דכתיב אבד תאבדון וגו' ואמרינן בפ' רבי ישמעאל (ע"ז דף נא:) בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר ואמר רחמנא דדוקא אלהיהם על ההרים ולא ההרים עצמן אלהיהם אי נמי מש"ה העובד בסייף אע"ג דלא מיקרי אלוה שהרי מחובר הוא משום דגלי רחמנא בעובדי מזלות דמתחייב דכתיב (דברים ד) וראית את השמש וגו' ואף על פי שמחברין בגלגל הרקיע...

7. תוספות מסכת עבודה זרה דף מה עמוד א

אלהיהם על ההרים - פרש"י בפ"י אחרים וזה לשונו הן מותרין ההרים עצמם מותרים לזריעה ולחצוב אבנים מהם דמחבר לא מיתסר כדדריש ליה ר' יוסי הגלילי מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומה שעליהם כגון אם ציפום בכסף וזהב אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב וגו' ואף על גב דאינהו לאו עבודת כוכבים מיקרו ולא מתסרו גזירת הכתוב היא שיהא תלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם על כל מה שהם עובדים משמע וע"כ צריכין אנו לפרש דלא מקרו עבודת כוכבים דאמרי' בהשוחט (חולין מ. ושם ד"ה הא) הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם ההר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום האי טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים נינהו לענין אסורי עובדיהם מיהא עבודת כוכבים קרו להו ולעבודת כוכבים מיכווני דהו דומיא דמחבר בפ"ב עכ"ל והקשה ר"ת לפירוש זה דכיון דלא מקרי עבודת כוכבים ותקרובתן מותרת א"כ אמאי יענשו עובדיהם סייף הא אין זה עובד אלהים אחרים לכן נראה לר"ת דודאי עבודת כוכבים מיקרו ותקרובתן אסורה ולכך עובדיהם בסייף והא דדרשינן ולא ההרים אלהיהם קאי אאבד תאבדון כלומר שאין צריך לעקור ההרים ...

8. תוספות מסכת חולין דף מ עמוד א

רבוצה לפני עבודת כוכבים - [1] פירש בקונטרס לא מיבעיא עומדת דכשהגביה והרביצה קנאה בהגבהה ונעשית שלו ואין נראה דכי הגביהה נמי לא קנה לה לענין שתחשב שלו אם אין אדם אוסר דבר שאין שלו דהא גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו כו' ולקמן (דף מא.) נמי דאמר רב נחמן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו פריך ליה מהמנסך ומאי פריך מהמנסך והא מנסך מכי אגביהה קנייה כדאמר בהניזקין (גיטין דף נב:) אלא ודאי בהכי לא חשיב שלו ואינו קנוי לו אלא להתחייב באונסין [2] אלא נראה דנקט רבוצה לרבותא דאף על גב דלא הרביצה ולא עשה בה מעשה גדול כל כך אסרה.

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף מ עמוד א

תו"ה רבוצה. דכי הגביהה נמי לא קנה לה לענין שתחשב שלו וכו'. והר"ן כתב שאין כוונת רש"י שאם הגביהה יכול לאוסרה, אלא דהגמרא נקטה רבוצה לרבותא דהו"א דרק כשהגביהה שקנאה קצת לענין אונסים יכול לאוסרה, ואשמעינן ר"ה שא"צ אפילו קניני גזילה. והיה אפשר לפרש בדעת רש"י, דהא חזינן דאף דאין אדם אוסר אדם דבר שאינו שלו במעשה יכול לאסור, אף שאין הדבר נקנה לו בכך, וכמו כן ס"ל לרש"י דמהני אי קנה את החפץ בקניני גזילה לענין שיוכל לאוסרו.

10. תוספות מסכת חולין דף מ עמוד א

לפני עבודת כוכבים - אין לפרש דוקא לפני עבודת כוכבים וכרבי יהודה בן בבא דאמר לקמן (דף מא.) אין מנסכין יין אלא לפני עבודת כוכבים והוא הדין שאר עבודות דנראה דדוקא לענין ניסוך קאמר דבכל דוכתא דאיירי בשוחט לא נקט לפני עבודת כוכבים ועוד דאמאי פריך בסמוך אשחוטוי חוץ לא ליהיב דמחתך בעפר הוא התם בשלא שחט לפני עבודת כוכבים ולא מתסרא ומ"מ חייב העובד מידי דהוה אעובד להר אלא ודאי אע"פ שלא בפני עבודת כוכבים נמי מתסרא והא דנקט הכא לפני עבודת כוכבים אורחא דמלתא נקט א"נ כיון דלפני עבודת כוכבים הוא מסתמא לשם עבודת כוכבים מתכוין אע"פ שלא פירש וכגון שהוא ישראל מומר והשתא מצי למימר דנקט רבוצה דלא מבעיא הרביצה לפני עבודת כוכבים דודאי לשם עבודת כוכבים נתכוון אלא אפי' רבוצה כבר כיון דישאל מומר הוא ושוחט לפני עבודת כוכבים מתכוין לעבודת כוכבים.

11. רש"י מסכת פסחים דף עג עמוד א

מה תיקן - הכא אפילו לטהרו מידי נבילה ליכא, דתקרובת עבודה זרה מטמאה אפילו באהל. מידי אבר מן החי - לבני נח, שאם אכלו - אינו נהרג.

12. רבי עקיבא איגר מסכת חולין דף מ עמוד א

השוחט חטאת כו' על תמיהת רומעכ"ת נ"י לדברי תוס' בשם ר"ת בשבת (דף ק"ו) דשוחט דלא הוי מקלקל, היינו כיון דבשעת הקלקול בא התיקון להוציא מידי אבר מן החי. א"כ יקשה בההיא דהשוחט חטאת בשבת לע"ז בחוץ דחייב עליה ג' חטאות, דהתיקון הוא רק להוציא מידי א"מ"ה לב"נ. כדפירש"י פסחים והא בזה בשעת שחיטה לא בא התיקון, דגם אחר שחיטה בעודה מפרכסת אסור לב"נ, דהא לב"נ במיתה תליא, וליכא בזה משום מי איכא מידי, דהא אסור לישראל מטעם ע"ז ושחטי חוץ, וכמ"ש תוס' בחולין (דף ל"ג) דכיון דאסור לישראל משום טמאה ל"ש ביה מי איכא מידי ומפרכסת אסורה לב"נ.

מה דפשיטא לי' למעכ"ת נ"י יסוד הדבר כיון דאסור לישראל מאיזה טעם שיהי', מפרכסת אסור לב"נ זהו נגד מסקנת כל האחרונים, ה"ה הגאון בעל תורת חיים בחי' לחולין (דף כ' ד"ה אמר זעירא) שכתב דוקא היכי דאין שם שחיטה עליה דהיינו בטמאה דהוי נחירה בעלמא, בזה מפרכסת אסור לב"נ, דדוקא שחיטה מתיר מפרכסת ולא נחירה, אבל ישראל ששחט טריפה דשם שחיטה עלה דמטהרתו מידי נבילה, בזה מותר המפרכסת לב"נ, וכן הסכים בתבואת שור (סי' כ"ז), והוציא כן לנכון מלישנא דהרשב"א, וכ"כ הפרי מגדים (שם ס"ק ב'), א"כ ה"נ בשחט לע"ז דשם שחיטה עלה, ואינו מטמא משום נבילה רק מדין תקרובת עכו"ם, ולענין או"ב שחט ראשון לע"ז חייב על השני משום או"ב, הרי דשם שחיטה עלה, א"כ המפרכסת בזה מותר לב"נ.

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף מ עמוד ב

מחתך בעפר הוא. הנה פליגי לעיל (כט ב) אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. ונפקא מינא בגוונא דשחט סימן א' בחוץ וגמר שחיטתו בפנים, שלר"ל דאינה לשחיטה אלא לבסוף לא הוי שחטי חוץ, ולר"י דישנה לשחיטה מתחילה הו"ל שחטי חוץ. ואף לר"י הני מילי כשלא נתקלקלה השחיטה בסוף, דבכה"ג מיפטר למפרע. ופליגי רש"י ותוס' שם במאי חשיבא נתקלקלה, דלתוס' סגי במה שנעשה פסול בשחיטה, ולרש"י דוקא אי נתבלה איגלאי מילתא דתחילת השחיטה לא היתה שחיטה. ולפי"ז ה"ה בשחיטה שאינה ראוי' דהו"ל נמי שחיטה, יתחייב בשחטי חוץ באופן הנ"ל.

וכתבו הגר"א ועוד אחרונים דלפי"ז ה"ה בשוחט קדשים לשם ע"ז, דבתחילה כששחט הסימן הראשון ה' ראוי לפתח אהל מועד ובוה שייך להתחייב מצד שחטי חוץ, וגם בסוף הא שחיטה לע"ז חשיבא שחיטה וכדבאבנא לעיל, א"כ קשה מה קושיית הגמ', הא ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ויכול להתחייב מצד תחילת השחיטה. והיה אפשר לומר דלא כהאחרונים הנ"ל, דהנה יסוד הדברים דבתקלקלה בשחיטה בטל למפרע איתא לעיל גבי פרה אדומה דכל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים, ואם אירע בה פסול בהזאת הדם אינו מבטל ההזאת למפרע ומטמא בגדים, אבל אם אירע פסול בשחיטה העוסקים בה מקודם אינם מטמאים בגדים, ומינה פריך למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ומשני דנתקלקלה שאני, וע"ז פירש"י דמיירי שנתבלה בשחיטה, אבל אם נפסלה לא איכפת לן. אבל הכא גבי שחטי חוץ אחר ששחט סימן אחד בחוץ פקעה קדושת הבהמה והויא חולין כדפירש רש"י, ומי נימא דכיון דהו"ל שחיטה כשירה יתחייב משום שחטי חוץ, והרי שחטי חוץ נאמר בקדשים וצריך שיהי' ראוי לפתח אהל מועד, וכיון דא"א להקריבו הויא שינוי בקדושה, ובוה מודה רש"י דחייב.

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף מ עמוד ב

באומר בגמר זביחה הוא עובדה. לכאורה קשה שהרי דעת רבי יוחנן לעיל דמחשבין מעבודה לעבודה, וכשחשב בתחילת השחיטה לגמור אותה לשם ע"ז נאסרת מיד. והאמרי בינה תירץ דאירי דלא חשב כן בתחלת הזביחה, אלא שחט סתם ובסוף השחיטה שחט לשם ע"ז. ויש להעיר שהלשון 'באומר' משמע שמתחילה חשב כן, וכן מדברי רש"י (ד"ה אלא) משמע דמתחילת השחיטה רצה לעבוד ע"ז בסוף השחיטה.

עוד תירצו עפ"י דברי התוספות בזבחים דבמחשבת פיגול רק מחשבה מעבודה לעבודה פוסלת, אך באותה עבודה עצמה לא מהני במחשב מתחילת העבודה לסופה, וא"כ א"ש כפשוטו. ומלשון רש"י דמיירי באומר איני רוצה לעבוד וכו', יש לדקדק דאינו עושה תחילת השחיטה הכשר למחשבת ע"ז שיחשוב בסופה, ולא כשוחט ע"מ לזרוק דהשחיטה היא במחשבת הכשר לזריקה שאחריה. (עי' בקובץ תשובות ח"ג סי' קיח).

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב כגון שהיה חצי קנה פגום והוסיף
הקנה הרי עליו כל שהוא. עי' בנקודת הכסף
(י"ד סי' ב ס"ק יד) ובפר"ח (י"ד סי' ד
סק"ז) דמכאן ראייה דמעשה כל דהו אף שאינו
עושה נבלה, נמי כל דהו מיקרי, וכדעת הב"ח
ודלא כהטו"ז (שם ס"ק יד), מדלא מוקי לה
בתפס הקנה בידו שלם, ש"מ דאף במיעוט
קמא דקנה נאסר משום ע"ז, ולהכי איצטרך
לאוקמה בשחיה חצי קנה פגום. ועי' בהגה'
מהר"ץ חיות כאן. וע"ע בדברינו לעיל (ע"א
ד"ה כיון ששחט).
ועי' בתשו' בנין ציון (ח"ב סי' קס) שהקשו
לו, היאך משכחת חצי קנה פגום, הא בידי

אדם אי אפשר לצמצם, ואין לומר דס"ל
כמ"ד אפשר לצמצם, דא"כ איתא דלא
כהלכתא, ועוד דהרמב"ם (רוצח פ"ט ה"ח)
פסק דבידי אדם אי אפשר לצמצם, ואעפ"כ
פסק (שגגות פ"ד ה"א) הך דחצי קנה פגום,
ועי"ש מש"כ בזה.

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. עי' ברש"י דהיינו אפי' במעשה רבה, ואית דמפרשי במעשה כל דהו, ולא היא דא"כ לא הוי מנסך תיובתייהו דהא מעשה גמור הוא כו'. אולם עי' בחי' הרמב"ן ובחי' הר"ן שדעת האית דמפרשי הוא שיטת ר"ח, והוא דמנסך יש ליישבו דלא הוי מעשה רבה משום שהוא היזק שאינו ניכר, ושנים או חזין בסכין ושוחטין גמי כיון דחבריה מסייע בהדיא מעשה ידיה לאו מעשה רבה הוא. ועי' בר"ן (ח: מדפי הרי"ף ד"ה גמי גרסינן) דפשטא דסוגיין רהטא כפרש"י. וכ"כ הרא"ש (סי' יד) דמסתברא כפרש"י. וכן הביא הב"י (יו"ד סי' ד) בשם הרשב"א בתוה"ב (כ"א ש"א). ועי' בתוס' במס' ב"ק (עא. ד"ה בשלמא) ובמ"מ (שחיטה פ"ב הכ"א).

כתבו התוס' במס' יבמות (פג: ד"ה אין) דהא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו היינו דוקא בדבר התלוי במחשבה, כגון המשתחוה לבהמת חבירו, דאפילו עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למ"ד דלא אסרה, וכן איסור כלאים תלוי במחשבה, משא"כ כשנותן נבלה או חלב בתבשיל של חבירו. ועי' ברמ"א (או"ח סי' שט ס"ד) שכתב, אם הניח דבר מוקצה על של חבירו, לא אמרינן דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר דבר של חבירו שלא מדעתו. ועי' בהגה' מהרש"ם (שם) דאף דבמעשה אדם אוסר דבר שאינו שלו, צ"ל דכשמניח בער"ש בזמן היתר לא חשוב מעשה.

17. ספר שחיטת חולין

שם: ר"נ ור"ע ור"י אמרו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ובר"ן כ' בשם איכא מ"ד (הרא"ה בדה"ב) דאע"ג דלא נעשה תקרובת לגבי איסור הנאה אבל באכילה אסור, והובא בט"ו סימן ד' סק"ד, ובתב"ש ס' ד' ס"ק י"ד פירש דהוא מדרבנן, (ומצינו בתקרובת הר דאע"ג דמותר בהנאה אפ"ה בעינן פסלו השחיטה כש"כ לעיל, א"כ ה"נ כאן י"ל הגדר דכיון דנעשה לשם תקרובת רבנן פסלו השחיטה).

ובחידושי הגרש"ש ליקוטים סוף מס' ב"ב בענין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, (והודפס גם בס' עבודת מתנה ע"ז) הביא בשם הפ"ת דהוי כמו כוונה הפכית דנתכוין שלא להתיר בשחיטה דדעת המהרש"ל דאסור באכילה ועיי"ש בחי' הגרש"ש דהאריך לדחות פירוש זה, וכתב לפרש דברי הר"ן דכיון שהשחיטה צריכה להתיר הבהמה באכילה, א"כ אע"ג דאין יכול לאסור הבהמה, אבל ההיתר שחיטה שחל על ידו יכול לאסור דלא יתול ההיתר ע"י שחיטתו, דזה הוי עשיתו והוי בעלים לאסור זה, אבל נבילה ל"ה כיון דעכ"פ הוי מעשה שחיטה ולא חשיב "זכי ימות" (וצ"ב איזה איסור הוי או לאו דנבילה או איסור אינו זבוח).

18. תוספות מסכת חולין דף מ עמוד ב

רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק אמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו - ובמס' ע"ז פרק רבי ישמעאל (דף נד.). אמילתיה דעולא דלעיל דאמר להו רב נחמן אמרו ליה לעולא כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך בבבל לאו משום דסבר כרב הונא אלא כלומר לא הודעתנו שום חידוש שכבר השמיענו זה רב הונא ואם תאמר בעובדא (ע"ז דף נז:) דעל עובד כוכבים לחנותא והוה חמרא בדולא שדא ביה עובד כוכבים ידא ושיכשך ביה ואתא מריה דחמרא ושקליה בריתחיה ושדייה לדנא וגרסינן התם איקלע רב נחמן למחוזא ואסריה בהנאה אמאי אסריה והא אין אדם אוסר דבר שאין שלו ולמסקנא דקאמר אפילו למ"ד אוסר אדם דבר שאינו שלו הני מילי עובד כוכבים ביה ואתא מריה דחמרא שקליה בריתחיה ושדייה בדנא איקלע רב נחמן בר יצחק להתם כתנא קמא קשה.

19. תוספות הרא"ש מסכת חולין דף מ עמוד ב

רב נחמן בר יצחק אמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וא"ת התם בע"ז פרק ר' ישמעאל בעובדא דעל גוי בחנותא והוה חמרא בדולא שדא ביה ידא ושיכשך ביה ואתא מריה דחמרא שקליה בריתחיה ושדייה בדנא איקלע רב נחמן בר יצחק להתם

ואסרה בהנאה ואמאי והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וי"ל דמודה ר' נחמן במגע גוי מתוך שאסור בשתיה משום מגע גוי איתסר גם בהנאה משום שיכשוך, והא דפריך הכא לרב נחמן ממנסך משום דהאי ישראל הוא ואין אוסר בשתיה במגעו הילכך כשמנסך לע"ז נמי מאחר שאינו אוסר דבר שאינו שלו שרי בשתיה. ומיהו קשה מגוי שניסך יינו של ישראל דשרי ליה ר' יהודה בן בתירה משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואוקימנא רב נחמן כוותיה, וי"ל דרב נחמן לא סבר כוותיה לגמרי פ"י בגוי אבל בישראל סבר דאין אדם אוסר.

20. חדושי הרשב"א על מסכת עבודה זרה דף נט/ב

ואחד שיכול לומר לו לא כל הימך שתאסור יינו לאנסו. דסבירא להו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפ"ל על ידי מעשה. ורב נחמן ורב עמרם ור' יצחק הכין סבירא להו בחולין בשלהי השוחט (מ, ב). ואיכא למידק בהא טובא. חדא וכי לית להו להני תנאי כולהו איסורי הנאה דמכילתין דמגע גוי בינו. ועוד דהא רב נחמן דאמר התם בפרק השוחט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפ"ל על ידי מעשה, איהו גופיה דקאמא ליה לרבא בשמעתין דלעיל (נח. א) אימר דאמרי אנא דאין שכשוך עושה יין נסך לבר מדמי ההוא חמרא דמי ההוא חמרא מי אמרינן. ותרץ הראב"ד ז"ל דאין נסך שני ליה לרב נחמן דאחמירו ביה רבנן אפ"ל במגעו משום יינו, ואלו לר' יהודה בן בתירה ולר' יהודה בן בבא לא שני להו. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר דהתם בשלהי השוחט (מא, א) מוקמינן הך ברייתא (כת"ק) [כתנאי] דת"ק סבר לה כרב [הונא] דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו. ולתירוצו של רבינו הראב"ד ז"ל מנא לן דת"ק סבירא ליה כרב [הונא] דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו בשאר איסורי אדם. דילמא איסורא דאין נסך שאני. והוא מפרק לה לקושייתו דאין הכי נמי דהוה רב נחמן מצי למימר אנא דאמרי כת"ק וחומרא דאין נסך שאני, אלא משום חבריה דילמא לא שני להו בין איסורי דאין נסך לשאר איסורי דעלמא משום הכי לא מסיימי התם הכי:

ומיהו קימא לן כמאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה. והיינו דאמרינן בכולה מכילתין מגע גוי בכונה אסור בהנאה, והכי אסיק עולא ור' יוחנן ורב הונא בפרקין (ד) לעיל (נד, א), והכי מסקנא דשמעתא לעיל (שם ב) דגמרינן מכלים דאחו ולא דחינן לה, ורב אדא בר אהבה מתרץ לה למתניתא כוותיהו ולא משכחי תירוצא בגמרא למאן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ועוד דבמסקנא רב נחמן ורב עמרם ור' יצחק כת"ק קיימי. ומן התימא מדברי בה"ג ז"ל שכתב בהלכות יין נסך ומשום דקאמרינן רב נחמן ורב עמרם ור' יצחק דאמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וקמו להו כר' יהודה בן בתירה וכו' יהודה בן בבא שמע מינה הלכתא כוותיהו, וזה תימה גדול שא"כ אין לך יין אסור בהנאה במגע גוי והוא בעצמו פסק בהם איסור הנאה, ועוד דהא אמרינן דרב נחמן ורב עמרם ור' יצחק נמי במסקנא כת"ק סבירא להו, ובפרק הערל (יבמות סג, א) אסיקנא נמי המסכך גפנו על (ידי) [גבין] תבואתו של חברו דאין הלכה כר' יוסי דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

21. שו"ע חושן משפט - סימן שפה - דין היזק שאינו ניכר כגון מנסך יינו של חברו

(א) המזיק את חברו היזק שאינו ניכר, כגון שעירב יין נסך ביינו, מן התורה הוא פטור, אבל חכמים קנסוהו לשלם נזק שלם מהיפה שבנכסיו, כדין כל המזיקים. לפיכך אם מת המזיק קודם שישלם, אין קונסין בנו אחריו לשלם. וכן אם היה שוגג או אנוס, פטור, שלא קנסו אלא מזיד:

(ב) המנסך יין חברו לע"ז, לא נאסר, שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שותפות, או שהיה מומר שהרי הוא כעובד כוכבים, או שהתרו בו וקבל ההתראה שהרי הוא מומר, הרי זה אוסר היין וחייב לשלם אף על פי שהוא מתחייב בנפשו; מפני שמשעה שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך:

22. שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן ד סעיף ד

ישראל ששחט בהמת חברו לעבודת כוכבים, לא אסרה, שודאי לא כוון אלא לצערן, ואם יש לו שותפות בה, ה' יש אומרים שאוסר גם חלק חברו, ויש אומרים דגם בזה אינו מכוין אלא לצער שותפו ולא לאסור. הגה: ואם התרו בו ועבר התראה, הרי זה אוסר כשאר מומרים, (טור). (וע"ל סימן קמ"ה).

1. תוספות מסכת עבודה זרה דף מה עמוד א

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה כו' - בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע"פ נביא נבנה שם.

2. קובץ אור ישראל ניסן תשס"ד-בענין היאך נבנה בית המקדש בהר המוריה

כידוע, בית המקדש נבנה בהר המוריה. אולם מבחינה הלכתית עלינו לברר היאך נעשה כן. לכאורה, לפי כללי הגמרא בעבודה זרה, היה אסור להם לבנות את בית המקדש עליה.

כתוב במשנה במסכת עבודה זרה (דף מה):

הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם רבי יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם ומפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור אמר רבי עקיבא אני אוכין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים.

ועיין רש"י (ד"ה הן מותרין) שכתב "ההרים עצמן מותרין לחצוב אבנים מהן ולזריעה דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדדריש ר' יוסי הגלילי".

ומהגמ' מבואר, דאע"פ דהגוים עבדו כל הר והר בארץ ישראל, מ"מ אין הרים אלו אסורים בהנאה (דמחובר אינו נאסר בהנאה).

אולם עיין בגמ' (דף מ"ו): דאיתא "בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למזבח יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר אצל גבוה." כלומר, שיש ספק אם הר שנעבד לע"ז מותר להתשמש בו במקדש אע"פ שמותר בהנאה. והרמב"ם (הלכות איסורי המזבח פרק ד הלכה ז) פסק לחומרא שכתב "המשתחוה להר אף ע"פ שהוא מותר בהנאה הרי אבניו אסורין למזבח וכן המשתחוה למעיין הנובע בארצו הרי מימיו פסולין לנסך." ואם כן, יש לשאול, מכיון שהגוים עבדו כל הר בא"י, והדין הוא דאע"פ דהר שנעבד מותר בהנאה, מ"מ היא אסור לגבוה, וא"כ איך בנו בה"מ על הר המוריה.

ובאמת כן שאלו התוספות (דף מה. ד"ה כל מקום שאתה מוצא הר גבוה) "בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע"פ נביא ונבנה שם."

ודברי תוספות מבוססים על הקושיא ותירוץ של הירושלמי במסכת עבודה זרה (דף כא:). וכתוב שם: "תני רבי בורקי קומי ר' מנא מלמד שלא הניחו הכנענים לא הר ולא גבעה שלא עבדו עליו. ולא כן סברנן מימר דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו אסור להדיט אסור לגבוה בית הבחירה איכן נבנה ע"פ נביא ויעל דוד כדבר גד אשר דיבר ביד ה'." כלומר, שהיה קשה לירושלמי, איך בנו את בית הבחירה על הר המוריה, הלוא הר המורי היה נעבד לע"ז, ואסור לגבוה.

הירושלמי תירץ "ע"פ נביא." והפני משה הסביר "שהתיר לו בשם המקום ב"ה." כלומר, דאע"פ שבאמת עבדו הר המוריה, מ"מ הקב"ה - על ידי נביא - שינה את הדין, והתיר להם לבנות בה"מ עליה.

אולם עיין בישמח משה (פרשת וירא) שהקשה דמכיון דבה"מ הוי בית עולמים, איך יכול נביא להתיר דבר זה לדורות, והא אין לנביא להתיר דבר אלא לשעה, ולא לדורות! וזה לשונו "ומיהו קשה דהר המוריה הוא בית עולמים, ולא יתכן היתר על פי נביא רק לפי שעה וכמבואר ברמב"ם פ"ט מהלכות יסודי התורה (ה"ג), כמו שאכתוב בפסוק (דברים ה כה) הטיבו כל אשר דברו. וצריך לומר דהדבור היה שלא נעבד, והבן."

תירוצו הוא, דכונת הירושלמי היא שבא הנביא לומר שבאמת הגוים לא עבדו את הר המוריה (כל' לא שנעבד ומ"מ מותר, דבאמת אילו היתה נעבד - ודאי אסור לגבוה). ור"ל שהנביא לא התיר בניית המקדש על הר המוריה, אלא שהודיע לדוד שבמציאות לא נעבד הר זה, ולכן מותר לבנות בה"מ עליה.

אולם עדיין עלינו לברר, דא"א לומר שכונת הישמח משה שבאמת הגוים לא עבדו הר המוריה עד זמן הבנין, דלכאורה הוא כנגד הכלל דהגוים עבדו כל הר והר בארץ ישראל.

אלא, כמבואר בדבריו (ויתבאר להלן), צ"ל דהנביא רק אמר שלא נעבד עד זמן מסויים, ואף שלאח"כ, היה נעבד, לא נאסר. אך גם תירוץ זה אינו מסביר לנו מדוע הגוים באמת לא עבדו הר המוריה.

ויש עוד אחרונים שבאו לתרץ הקושיא שלנו. בשו"ת חת"ם סופר (או"ח סי' ר"ח) הביא מרבו הרב נתן אדלר: "ומרי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלר כ"ץ צ"ל פי' עפ"י מדרש רבה פ' וירא וירא את המקום מרחוק שראוהו מקום ולא הר והתפלל אברהם אבינו אין כבודו של מלך לשכון בעמק ונעשה הר אשר יאמר היום בהר ה' יראה יע"ש נמצא קודם שניתן הארץ לאאע"ה הי' עמק ולא העמידו שם ע"ז."

הרב נתן אדלר תירץ על פי מדרש, ותירוצו הוא שכאשר הקב"ה צוה לאברהם אבינו לילך 'להר' המוריה, הקב"ה לא קרא לזה הר, אלא 'מקום', מכיון דעדיין לא היה שם הר. ורק לאחר שאברהם אבינו התפלל, שאינו לפי כבודו של הקב"ה לשכון בעמק, אז הקב"ה עשה נס, והמקום נהפך להיות הר. ומכיון שלא היה שם הר, בטח שלא נעבד ולא נאסר. הנה, הרב נתן אדלר תירץ למה הגויים לא עבדו הר המוריה, דלא היה הר עד זמן אברהם אבינו.

ועיין בס' חנוכת התורה פ' וירא שג"כ תירץ כן:

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה: הפסוק הזה הוא קשה כמו שהאריכו בו המפורשים... והנה אמרו רבותינו ז"ל דהר המוריה בקעה היה ורמז רמז לו הקב"ה ונעשה הר גבוה. לפי זה יש לומר דהכי פירושו ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה וקשה הא קיימא לן דאין לך הר וגבעה שלא נעבד שם עבודה זרה ומחובר אסור לגבוה. ומתוך הפסוק אשר יאמר היום בהר ה' יראה. היום דייקא רצה לומר דהיום נעשה הר על ידי שרמז לו הקב"ה... דאלו קודם לכן בקעה היה ולא נעבד שם עבודה זרה מעולם.

וכונתו, כמו כונת הרב נתן אדלר, אלא שהוא מדייק מדכתיב "אשר יאמר היום בהר ה' יראה" - דהפסוק מדגיש לנו שרק נהפך להיות הר בו ביום.

...

ועדיין צ"ע, שהרי מבואר בגמ' שהגויים עבדו כל הר בא"י, ולכן, אע"פ שעד זמן אברהם אבינו לא עבדו את הר המוריה, בטח שעבדו אותו לאח"כ, וא"כ למה לא נאסר אח"כ. וקשה להסביר ש"על פי נביא" אומרת לנו שלא נעבד עד זמן בנין בית, שזה כנגד הכלל בגמ' שהגויים עבדו כל הר בא"י.

ובאמת הרב נתן אדלר הסביר דבזמן העקדה הקב"ה נתן הר המוריה לאברהם אבינו (שהוריש אותו לב"י), ולכן אע"פ דהגויים באמת עבדו את הר המוריה לאח"כ, מ"מ מכיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, לא נאסר. ואלו דבריו (שהביאם החת"ס):

נמצא קודם שניתן הארץ לאאע"ה ה' עמק ולא העמידו שם ע"ז וכשנעשה הר שוב כבר הוחזק א"י לאברהם ולא יוכלו לאסור אותו והר ואמר על זה נצטער דהע"ה אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב פי' כי ידע כל ההרים בחזקת ע"ז ונאסרים לגבוה וע"כ צריך למצוא מקום לה' שאינו הר אלא מקום ואיך יהי' זה משכנות לאביר יעקב הא אין כבודו לשכון בעמק עד שבא נביא וגילה הסוד איזה הר ה' בתחלה עמק ונעשה הר והיינו דירושלמי ע"פ נבי' נבנה אלו דבריו זצ"ל ודפח"ה.

הרב נתן אדלר הוסיף להסביר שזו היתה בעיית דוד המלך. דוד ידע שהגויים עבדו כל הר בא"י, וגם ידע שצריך לבנות בה"מ על הר. לכן אמר "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב", שידע שצריך למצוא 'מקום' ולא 'הר' כדי שלא יהיה אסור משום נעבד. ומ"מ, דוד ג"כ ידע ש'מקום' אינה ראויה להיות משכנות לאביר יעקב. עד שבא נביא וגילה היסוד דעד זמן נתינת הר המוריה לאברהם אבינו, ההר ההוא לא נעבד ולא נאסר, דלא היה הר, ולאחר שניתן לאברהם אבינו, אע"פ שנעבד, מ"מ אינו נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

• • •